

alimara

REVISTA DE TREBALL SOCIAL

NÚMERO 47 / SEGONA ÈPOCA / JUNY 2001

**Consell
de Mallorca**

alimara

Núm. 47

Segona època, juny 2001

Edita: Consell Insular de Mallorca
Departament de Serveis Socials
General Riera, 67
07010 Palma
Tel: (971) 76 07 62
Fax: (971) 76 19 52

Equip editor: Jaume Mateu Martí
Catalina García Garí
(En aquest número hi ha col·laborat el
Servei de Protecció al Menor i Atenció a la Família)

Portada: Joguines II (original 23 x 40 cm)
Jordi Miralles i Hostalot

Maquetació
i impressió: Esment, centre especial de treball d'Amadip

Dipòsit legal: PM-128-1987

Els articles d'aquesta revista expressen únicament l'opinió dels seus autors.

INTERVENCIÓ PSICOMOTRIU AL SERVEI DE PROTECCIÓ AL MENOR I ATENCIÓ A LA FAMÍLIA

Antoni Gomila Perelló,

Pedagog i expert en psicomotricitat terapèutica

INTRODUCCIÓ

El to i la motricitat aporten en el desenvolupament els primers esborranys de les reaccions emocionals i afectives que contribueixen a l'organització progressiva del coneixement.

L'activitat motriu té dues orientacions: l'activitat cinètica, orientada al món exterior, concerneix als moviments pròpiament dits; i l'activitat tònica corresponent a la tensió muscular, tensió que es converteix en el teixit de les actituds, de les postures i de les mímiques. Ambdues importants en l'organització de la personalitat.

Les modificacions del to i de les actituds estan vinculades amb les modificacions de la sensibilitat afectiva. Entre les dues hi ha reciprocitat d'acció immediata.

Parlar de **psicomotricitat**, diu B. Aucouturier, és parlar de la **pràctica psicomotriu** que requereix:

- Un ajust a l'expressivitat psicomotriu del nin.
- Un sistema d'actitud i d'acció del practicant psicomotriu.
- Una tècnica, és a dir, una manera de fer específica i molt personalitzada.

La **pràctica psicomotriu** pot adoptar dues orientacions: **pràctica psicomotriu educativa** i **pràctica psicomotriu terapèutica**.

En la **pràctica psicomotriu** s'intervé bé sigui modificant el medi utilitzat pel nin, o desenvolupant les produccions del nin en aquest medi (és a dir, els seus vessaments de l'espai i del material).

La **formació personal del psicomotricista** implica una formació per a l'escolta i un control particular d'ell mateix. Si la capacitat de centrar-se en un mateix, de convertir-se en el seu propi mirall, és important, cal no oblidar que tot mirall exterior ha de ser considerat indispensable per remetre al nin les seves pròpies actituds. El psicomotricista ha d'habituar-se a treballar sense **aprensió**, fins i tot en relació dual amb el nin, davant espectadors; ha d'acceptar ser observat amb totes les dificultats que això implica tant per al nin com per a ell mateix. Ha de romandre atent a les seves reaccions **tónico-emocionals**.

El **psicomotricista** no ha d'induir, ni provocar, ni impulsar les persones a passar a l'acció, a la violència: el seu rol no és aquest, sinó que ha d'investigar les situacions o els investiments de les pulsions agressives.

El **psicomotricista** ha de romandre a l'exterior del que es viu en el grup. Ha de ser vist i escoltat perquè és el qui fa evolucionar les situacions i el punt de referència de la seguretat de les persones.

El **psicomotricista** ha de viure *el plaer* sensoriomotriu; així afavoreix l'alliberament de les tensions gràcies al plaer de moure's i de distendre's, de gastar la pròpia energia, de

desbaratar i invertir l'espai, els objectes i els altres. És important seguir un itinerari progressiu d'apropiació de la competència el qual permetrà inscriure's en el procés de creació. La **formació personal** ha de passar per la via corporal no verbal. El **practicant psicomotriu** ha de reviure o viure la situació que més s'aproxima a la vivència del nin per arribar a comprendre el sentit profund de l'expressivitat psicomotriu, per descobrir una dinàmica personal: estar a l'aguir de l'altre, al mateix temps que viure les pròpies sensacions, en un anar i tornar permanent. Ha de viure l'ajustament tònic, observar les situacions de caràcter regressiu i de caràcter simbòlic, al mateix temps que ha de descobrir l'altre i que viu la seva dinàmica personal. L'**observador** (psicomotricista) deixarà parlar la persona que ha viscut la situació; mai no haurà d'oblidar *el principi de confiança i seguretat*, que és indispensable.

La recerca de la fusió del gest i la paraula, sota la mirada de l'altre, és un factor únic en el canvi de la persona.

En revisar les successives etapes de construcció dels models simbiòtics analitzam el **concepte de comunicació** tenint en compte que aquest concepte pot ser interdefinit en relació amb nocions properes i llunyanes: formació, activitat, persuasió-interpretació i significació. El psicomotricista és competent en el seu lloc. Aquest lloc del nin que és lloc de plaer sensoriomotor, lloc de l'expressivitat psicomotriu, lloc de comunicació, lloc de desig per al nin. Per al psicomotricista, el lloc és el del descobriment de la **manipulació** cap a un cert ritual. No es tracta d'un ritual negatiu, sinó d'un ritual que proporciona referències estables al nin i l'infon seguretat.

El **psicomotricista** ha de:

- Assumir actituds particulars davant de l'**agressió dels nins**. Ha d'utilitzar una certa estratègia en l'itinerari de les organitzacions agressives. El psicomotricista s'introdueix en la dinàmica agressiva i la transforma en una producció socialitzada en la que el nin es plenament reconegut i valorat. El psicomotricista espacialitza la violència i introdueix la llei en aquest espai com element transformador de la pulsionalitat. Instaura el clima del joc i de les comunicacions. Transforma el combat en un joc de lluita i desenvolupa la gestualitat simbòlica. La llei reintrodueix flexiblement l'agressió i permet als nins descobrir un «fer com si...».
- Ser sensible a l'origen profund de la **compulsió de repetició**, encara que el descobriment d'aquest origen no figuri entre els objectius de la intervenció. El que compta per al nin és desprendre's de la compulsió de repetició i adquirir la possibilitat del vessament simbòlic que garanteixi tota futura evolució.
- Davant de la **inhibició**, la intervenció ha d'afavorir el pas del desig passiu al desig actiu, de la immobilitat a la mobilitat tònico-emocional; a través d'experiències que infonguin seguretat, permetre al nin invertir amb plaer l'espai, els objectes i les persones que són a la vora.

Proposant-li l'objecte desitjat a distància i afavorint l'aproximació del company a qui enveja intensament, convidant-lo a desplaçar-se cap a l'espai anhelat.

Per altra part el **marc terapèutic** està fonamentat en referències estables ja que aquest espai és el que garanteix l'ordre i la seguretat. Aquest espai terapèutic està indissociablement format per la sala de psicomotricitat.

SALA DE PSICOMOTRICITAT

La sala ha de fer sentir la percepció d'una atmosfera de benestar.

És el lloc del psicomotricista. Hi intervé **manipulant** les produccions del nin.

- Un lloc de descobriment personal. El nin es **manifesta** lliurement. Per això, podem situar-lo davant les seves **possibilitats** i davant les seves **dificultats** amb idèntica rapidesa:

- **Capacitats motrius** (desplaçament, equilibri, coordinació).
 - **Comportament** (inhibició, pulsionalitat, agressivitat, obsessió, fòbia).
 - **Capacitats** per jugar, representar i comunicar.
- b) Un lloc de manipulació. Ens referim a la **competència** del psicomotricista per fer evolucionar les produccions del nin. Aquesta competència s'ha d'ajustar sempre al sentit profund de la seva expressivitat psicomotriu per ajudar-lo a evolucionar en una dinàmica d'expressió simbòlica.
- c) Un lloc que posseeix referències estables que infon seguretat al nin:
- Els rituals d'entrada a la sala, tals com treure's la roba, col·locar-la correctament, posar-se peces lleugeres, dur els peus descalços (o amb calçetins), són obligatoris.
 - El final de la sessió està menys ritualitzat donat que les precaucions que adoptam, les activitats i el llenguatge que empram permeten al nin readaptar-se lentament a la realitat i recuperar la calma psicològica.

MATERIAL

- Fix: espatlles, mirall, pissarra.
 - Mòbil: abundant i escollit.
1. Per al plaer sensoriomotor: els bancs, els tamborets, les taules, les capses, l'escala mòbil, la rampa, matalassets, cordes suspeses, gronxador, grans balons.
 2. Per al joc simbòlic: grans balons, coixins de distints colors, cercols, bastons, cordes, teles, ossos de peluix.
 3. Per a l'expressió pulsional els instruments de percussió, principalment els timbals i alguns instruments de vent.

El material pot sol·licitar-lo el nin o proposar-lo el psicomotricista d'acord amb la demanda profunda que sorgeix. En aquest cas, se serveix el nin abans que la demanda sigui realment formulada i, així, el material es converteix en el medi per fer explotar la demanda profunda en el pla simbòlic.

OBJECTIUS GENERALS

- A) Aconseguir un desenvolupament físic, psíquic i psicològic d'equilibri harmònic.
- B) Coneixement del propi cos per reconèixer-se com a persona.
- C) Socialització

OBJECTIUS ESPECÍFICS

- A-1) Manipulació del discurs
 - Sensorio-motor (plaer sensomotriu) benestar en seguretat.
 - Simbòlic
 - Cognitiu
- B-1) Imatge global del cos
 - Esquema corporal:
 - Identitat i autonomia:
 - Autonomia:
 - Afecció i exploració
 - Tonicitat: Ajust tònic.
 - Confiança i seguretat, i independència.
 - Autoestima, capacitat comunicadora i expressió de sentiments.
 - Identitat psicològica corporal:
 - Ve donada per la relació d'experiències amb l'entorn físic i social: Qui és ell? Com és?

- Sensacions que es produeixen en el seu cos:
 - les carícies
 - imatge que li retorna el mirall
 - etiquetes que li assignen: sexe
 - comparació amb els altres
 - som un cos?
 - tinc un cos?
 - conèixer el cos, vivenciar-lo, i
 - amb el cos físic, psíquic i emocional construïm la imatge.

C-1) Relació social:

Exploració i comunicació:

A) No verbal

Gestual
Mirada
Oïda
Tacte
Gust
Olfacte

B) Verbal

Sons
Tonalitats musicals o vocals
Paraula
Frase
Expressió creadora

Activitats: Sala de psicomotricitat.

Avaluació:

Anàlisi

- De l'evolució personal de cada subjecte.
- De l'evolució social de cada subjecte.
- Del psicomotricista:
 - La veu vincle tònic-emocional
 - Ser i estar
 - Empatia
 - Autoritat seguretat i confiança.

METODOLOGIA

El treball psicomotriu permet una **retrobada** amb el cos i possibilita posar paraules a allò que ens està passant i estam sentint.

Permet **viure** el cos de forma global, no fragmentària, que permet poder expressar-se no solament des del dolor i la malaltia, sinó també des del benestar i la salut.

Facilita un **coneixement** del cos profund i molt personal, perquè un mateix ha de ser el primer a entendre's i a cuidar-se.

Ens col·loca en **comunicació** amb nosaltres mateixos, el que impulsarà la comunicació amb el món i amb els altres.

1. Nivells d'intervenció

La intervenció psicomotriu comprèn tot allò que pugui fer-se per aconseguir que la vida quotidiana sigui el més agradable possible.

Donat que en cada període evolutiu ens trobarem amb grans diferències individuals, podem establir tres nivells d'intervenció:

1. Nivell preventiu: orientat a retardar les limitacions que l'edat va generant.
2. Nivell terapèutic: orientat a mantenir, en tant que sigui possible, les facultats existents i a fomentar les que estan deteriorades.
3. Nivell pal·liatiu: orientat a millorar la qualitat de vida de les persones amb limitacions importants.

2. La valoració en psicomotricitat

L'observació és el mètode per excel·lència de valoració en psicomotricitat i parteix d'una profunda escolta de l'altre, adquirida i assentada en tot el procés de formació personal del psicomotricista.

Podem considerar l'observació com una tècnica que:

- És objectiva: registram el que passa, no perquè passa. Aquesta **no interpretació** elimina els judicis subjectius que, sovint, ens desvien del vertader camí.
- És global, ja que contempla la persona en el seu propi discurs, entès aquest com expressió de la conjunció del cos orgànic, la ment, l'emoció i la intel·lectualització.
- Es porta a terme a la sala de psicomotricitat, espai que permet a la persona ser i estar com és per donar expressivitat verbal i no verbal.
- Permet una valoració molt completa, ja que elimina les variables no desitjables i que poden aparèixer en altres tècniques de valoració: ansietat davant la situació diagnòstica, obligatorietat en l'execució de determinades tasques...

No obstant i encara que l'observació se'ns presenta com a tècnica suficient de valoració, és important recollir i considerar totes aquelles dades que provinents dels diferents professionals que estan en relació amb l'individu, ens puguin aportar més informació.

Així mateix, hem d'elaborar una breu història personal que inclogui les dades més significatives (edat, situació familiar...).

Paràmetres d'observació

Per a l'anàlisi de l'observació podem tenir en compte els següents paràmetres:

- **Espai:** quin significat li dona, quins llocs ocupa...
- **Temps:** quin és el seu temps intern, com el distribueix...
- **Objecte:** quin material utilitza, com l'empra...
- **Subjecte:** si es relaciona amb els altres com ho fa...
- **Llenguatge verbal:** què diu, com ho diu, a qui ho diu...
- **Llenguatge no verbal:** què comunica amb el cos...

Amb totes les dades recollides, podem establir una valoració segons els següents nivells:

- A nivell físic
 - Mobilitat
 - Equilibri
 - Postura
 - To
 - Respiració
 - Percepció
 - Gestualitat
- A nivell psíquic
 - Control de la realitat
 - Atenció
 - Memòria
 - Llenguatge

- A nivell emocional
 - Expressió de sentiments
 - Control d'emocions
 - Motivació
- A nivell social
 - Comunicació (té en compte l'altre)
 - Participació (s'inclou en el grup)
 - Integració (se sent pertanyent al grup)

3. La metodologia

La metodologia és eminentment oberta, ja que es tracta d'escoltar, en tot moment, les necessitats del grup. D'aquesta manera, el grup anirà adquirint característiques pròpies nodrint-se amb les aportacions de tots els seus membres.

Abordant la comunicació des del que és individual al que és social, la intervenció psicomotriu pretén arribar a l'altre des de la seva elecció, des del desig que se'l tingui en compte, perquè s'estableixi un diàleg no des de la imposició, sinó des del respecte.

L'objectiu no és canviar els hàbits de vida ni organitzar el seu temps d'oci, ni resoldre les dificultats: s'establirà amb ell una dinàmica de comunicació.

Des de l'escolta ens col·loquem en el lloc de l'altre. És important saber el que li passa per anar, així, evolucionant, bé per retardar el procés, bé perquè des de la seva pròpia energia pugui moure's d'una altra manera en què la dificultat no sigui invalidant.

El psicomotricista anirà descobrint el discurs de l'altre per anar afavorint-lo. El psicomotricista és, doncs, un membre del grup que des de la seva experiència genera comunicació.

Amb tot això, tindrà una implicació personal que el col·locarà en la disponibilitat i l'escolta.

Serà capaç d'acollir, comprendre, acceptar i evolucionar cap al que l'altre necessita. Respectarà el moment de la persona per anar adaptant a cada un el pla d'intervenció més adequat. Acompanyarà l'altre en el seu camí creant recursos perquè ell mateix i per ell mateix pugui evolucionar en els seus conflictes.

BIBLIOGRAFIA

- ARNAIZ, Pilar. *Evolución y contexto de la práctica psicomotriz*. Amarú ediciones. Salamanca, 1991.
- AUCOUTURIER, B.; DARRAULT, I.; EMPINET, J.L. *La práctica psicomotriz. Reeducción y terapia*. Editorial Científico-Médica. Barcelona, 1985.
- CORKILLE BRIGGS, Dorothy. *El niño feliz. Su clave psicológica*. Editorial Gedisa. Barcelona, 1998. *corponal de la relación*. Editorial Desclee. Bilbao, 1907.
- CRARY, Elizabeth. *Creer sin peleas. Cómo enseñar a los niños a resolver conflictos con inteligencia emocional*. Editorial Integral. Barcelona, 1998.
- CHOKLER, Mirtha Hebe. *Los organizadores del desarrollo psicomotor. Del mecanismo a la psicomotricidad operativa*. Ediciones Cinco. Buenos Aires, 1988.
- GASSIER, Jacqueline. *Manual del desarrollo psicomotor del niño. Las etapas de la socialización. Los grandes aprendizajes. La creatividad*. Editorial Masson. Barcelona, 1992.
- LAPIERRE, André. *Psicoanálisis y análisis*
- LAPIERRE, André y Anne. *El adulto frente al niño de 0 a 3 años. Relación psicomotriz y formación de la personalidad*. Editorial Científico-Médica. Barcelona, 1985.
- LAPIERRE, André; AUCOUTURIER, Bernard. *El cuerpo y el inconsciente en educación y terapia*. Editorial Científico-Médica. Barcelona, 1980.
- LAPIERRE, André; AUCOUTURIER, Bernard. *Simbología del movimiento. Psicomotricidad y educación*. Editorial Científico-Médica. Barcelona, 1985.

LEBOYER, Frédéric. *Xantala. Un art tradicional: el massatge dels infants*. Editorial Altafulla. Barcelona, 1993.

MUSSE; CONGER; KAGAN. *Desarrollo de la personalidad en el niño*. Editorial Trillas. México, 1983.

WINNICOTT, D.W. *Realidad y juego*. Editorial Gedisa. Barcelona, 1994.